

**EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS**

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA BUTKEVIČIUS prieš LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 23369/06)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2012 m. sausio 17 d.

Šis sprendimas yra galutinis, tačiau jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

SPRENDIMAS BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

Byloje Butkevičius prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant komitetui, sudarytam iš:

pirmininko Dragoljub Popović,

teisėjų Danutės Jočienės,

Paulo Pinto de Albuquerque

ir *skyriaus kanclerio pavaduotojos* Françoise Elens-Passos,

po svarstymo uždarame posėdyje 2011 m. gruodžio 13 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Jonas Butkevičius (toliau - pareiškėjas), kuris 2006 m. gegužės 27 d. Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 23369/06) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau - Konvencija) 34 straipsnį.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. 2008 m. birželio 25 d. Antrojo skyriaus pirmininkas nusprendė perduoti skundą dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies Vyriausybei. Taip pat buvo nuspręsta tuo pačiu metu svarstyti dėl pareiškimo priimtumo ir dėl esmės (29 straipsnio 1 dalis). Pagal 14 protokolą pareiškimas buvo paskirtas trijų teisėjų komitetui. Vyriausybė prieštaravo, kad komitetas nagrinėtų pareiškimą. Apsvarstęs Vyriausybės prieštaravimą, Teismas jį atmetė.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

4. Pareiškėjas gimė 1936 m. ir gyvena Kauno rajone Karmėlavoje.

5. 1994 m. vasario 4 d. pareiškėjas paskolino 6 000 litų (LTL, apie 1 740 eurų (EUR)) privačiai įmonei. Vėlesniais mėnesiais įmonė neįvykdė įsipareigojimų pagal sutartį, todėl pareiškėjas pareiškė jai ieškinį teisme.

A. Civilinis procesas dėl skolos atgavimo

6. 1994 m. birželio 15 d. Kauno miesto apylinkės teismas patenkino ieškinį ir priteisė pareiškėjui paskolos sumą bei palūkanas, iš viso 8 400 LTL (apytiksliai 2 435 EUR). Teismo sprendimas buvo perduotas vykdyti antstoliui. Tačiau 1996 m. gruodžio 17 d. antstolis grąžino vykdomąjį raštą pareiškėjui, konstatuodamas, kad nėra turto, į kurį gali būti nukreiptas sprendimo vykdymas.

B. Baudžiamasis procesas

7. 1994 m. lapkričio 28 d. pradėtas ikiteisminis tyrimas.

8. 1995 m. kovo 13 d. pareiškėjas toje baudžiamojoje byloje pripažintas nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu.

9. 1996 m. gegužės 2 d. ir 1996 m. birželio 3 d. pareikšti kaltinimai dviem asmenims, tai yra įmonės direktoriui ir akcininkei, dėl sukčiavimo bei operacijų su pinigais taisyklių pažeidimo.

10. 1997 m. sausio 20 d. Kauno miesto apylinkės teismas išnagrinėjęs bylą grąžino ją tolesniam tyrimui. Teismas nustatė, kad buvo pažeisti įvairūs procesiniai reikalavimai.

11. 1999 m. birželio 16 d. vėl surašyta kaltinamoji išvada.

SPRENDIMAS BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

12. 2001 m. gegužės 31 d. Kauno miesto apylinkės teismas nuteisė kaltinamuosius ir patenkino pareiškėjo 8 400 litų (apie 2377 eurų) civilinį ieškinį.
13. 2001 m. lapkričio 15 d. Kauno apygardos teismas grąžino bylą nagrinėti iš naujo, konstatuodamas, kad žemesnės instancijos teismas jos tinkamai neišnagrinėjo, padarė daug procesinių klaidų ir nepakankamai pagrindė nuosprendį.
14. 2004 m. sausio 12 d. Kauno miesto apylinkės teismas iš naujo išnagrinėjo bylą, pripažino kaltinamuosius kaltais bei patenkino pareiškėjo 8 400 litų civilinį ieškinį.
15. 2004 m. birželio 9 d. Kauno apygardos teismas skyrė papildomą ekspertizę, nes pirmosios instancijos teismas nepateikė ekspertams visų reikiamų klausimų.
16. 2005 m. balandžio 13 d. Kauno apygardos teismas nutartimi panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir nutraukė baudžiamąją bylą kaltinamiesiems dėl suėjusio senaties termino. Pareiškėjo civilinis ieškinys liko nenagrinėtas.
17. 2005 m. spalio 11 d. Aukščiausiasis Teismas atmetė posėdyje dalyvavusio pareiškėjo kasacinį skundą, tačiau nurodė, kad pareiškėjas turi teisę pateikti civilinį ieškinį ir padarė išvadą, kad, nors tokio ieškinio pateikimo įstatyminis terminas pasibaigęs, delsimas įvyko iš dalies dėl valstybės kaltės, todėl terminas turėtų būti atnaujintas.
18. Teismui nežinoma, ar pareiškėjas pateikė atskirą civilinį ieškinį įmonės teisių perėmėjams ar kitiems asmenims.

C. Civilinis procesas dėl žalos atlyginimo iš Valstybės

19. Pareiškėjas pateikė civilinį ieškinį priteisti žalą dėl per ilgai užtrukusio baudžiamosios bylos proceso nacionaliniuose teismuose. Remdamasis Civilinio kodekso 6.272 straipsnio 1 dalimi pareiškėjas reikalavo 151 212 litų (apie 43 800 eurų), įskaitant įmonės skolą ir palūkanas už visą laikotarpį, atsižvelgiant į infliaciją, taip pat kompensaciją neturtinei žalai bei teisinėms išlaidoms atlyginti.
20. 2005 m. gegužės 10 d. Kauno apygardos teismas, nenustatęs jokių valstybės institucijų neteisėtų veiksmų, šį ieškinį atmetė. 2005 m. spalio 11 d. Apeliacinis teismas paliko žemesnės instancijos teismo sprendimą nepakeistą. 2006 m. sausio 4 d. Aukščiausiasis Teismas atsisakė nagrinėti pareiškėjo kasacinį skundą, nes jame nebuvo keliami reikšmingų teisės klausimų.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

21. Civilinio kodekso 6.272 straipsnio 1 dalis numato galimybę pateikti civilinį ieškinį dėl materialinės ir nematerialinės žalos, atsiradusios dėl neteisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar teismo veiksmų, nagrinėjant baudžiamąją bylą, atlyginimo. Straipsnis numato kompensaciją už neteisėtą nuteisimą, neteisėtą sulaikymą ar areštą, neteisėtą procesinių prievartos priemonių taikymą ar neteisėtą administracinę nuobaudą. Pagal naujausią nacionalinių teismų praktiką remiantis šia nuostata galima pateikti ieškinį dėl žalos, atsiradusios dėl per ilgą baudžiamąjį proceso trukmės, atlyginimo (žr. *Šulcas prieš Lietuvą*, nr. 35624/04, § 52, 2010 m. sausio 5 d.).

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

SPRENDIMAS BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

22. Pareiškėjas skundėsi, kad baudžiamąjį procesą, kuriame jis buvo pripažintas civiliniu ieškovu, trukmė neatitiko Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto „per kuo trumpiausią laiką“ reikalavimo:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad byla per kuo trumpiausią laiką <...> išnagrinėtų <...> teismas.“

A. Priimtinas

1. Šalių teiginiai

23. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo civilinių teisių klausimas jau buvo išspręstas Kauno miesto apylinkės teismo 1994 m. birželio 15 d. sprendimu, todėl baudžiamasis procesas, kuriame pareiškėjas buvo pripažintas civiliniu ieškovu, įtakos jo civilinių teisių klausimo sprendimui neturėjo. Dėl to pareiškimas laikytinas *ratione materiae* nesuderinamas su Konvencija.

24. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjas nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių. Pirma, pareiškėjas neskundė antstolio veiksmų dėl 1994 m. Kauno miesto apylinkės teismo sprendimo vykdymo. Antra, pareiškėjas nepateikė dar vieno ieškinio, kaip buvo siūloma 2005 m. spalio 11 d. Aukščiausiojo Teismo nutartyje. Galiausiai Vyriausybė argumentavo, kad pareiškėjas nepanaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, nes nepateikė „tinkamo“ kasacinio skundo žalai dėl per ilgą baudžiamąjį procesą atlyginti.

25. Pareiškėjas ginčijo Vyriausybės teiginius.

2. Teismo vertinimas

26. Teismas pastebi, kad nacionaliniai teismai pripažino pareiškėją civiliniu ieškovu baudžiamajame procese ir, nagrinėdami baudžiamąją bylą, sprendė jo civilinių teisių klausimą. Todėl baudžiamasis procesas, kuriame buvo sprendžiamas pareiškėjo civilinių teisių klausimas, bei skundas nėra *ratione materiae* nesuderinami su Konvencija.

27. Teismas primena, jog šioje byloje reikšmės neturi tai, kad pareiškėjas neapskundė Kauno miesto apylinkės teismo 1994 m. birželio 15 d. sprendimo nevykdymo, nes toks skundas neatlygintų žalos, atsiradusios dėl per ilgą baudžiamąjį procesą, kuriame jis buvo šalimi, trukmės.

28. Teismas pažymi, kad galimybė pateikti kitą civilinį ieškinį dėl skolos ir palūkanų atgavimo, net jei tai būtų efektyvi priemonė skolai atgauti, reikšmės nagrinėjamam klausimui, tai yra žalos dėl per ilgą procesą atlyginimui, neturi.

29. Teismas pareiškia, kad pareiškėjas pateikė ieškinį dėl žalos, atsiradusios dėl per ilgą procesą, atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnio 1 dalį. Teismas atkreipia dėmesį, kad Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti nagrinėti pareiškėjo kasacinį skundą, argumentuodamas, kad peržiūrėti bylą kasacine tvarka nebuvo pagrindo. Teismas sutinka, kad Aukščiausiasis Teismas yra tinkamiausia institucija spręsti nacionalinės teisės klausimus, ypač kai byla reikšminga vieningam Lietuvos teisės aiškinimui. Teismui svarbu tai, ar pareiškėjas šiuose kasaciniuose skunduose, pateiktuose „bent jau atsižvelgiant į formalius reikalavimus bei laikantis nacionaliniais įstatymais nustatytų terminų“ išdėstė savo prašymą, kurį vėliau pateikė Strasbūro Teismui (žr. Lietuvos Nacionalinis Radijas ir Televizija ir Tapinas ir partneriai prieš Lietuvą, nr. 27930/05, 2010 m. liepos 6 d., *Fressoz ir Roire prieš Prancūziją* [GC], nr. 29183, § 37, ECHR 1999-I). Teismas pareiškia, kad šioje byloje šis reikalavimas buvo išpildytas.

30. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjas panaudojo visas jam prieinamas vidaus teisinės gynybos priemones.

31. Taip pat Teismas pažymi, kad šis skundas nėra nepriimtinas koku nors kitu pagrindu, todėl turi būti paskelbtas priimtiniu.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

32. Vyriausybė ginčijo, kad nors baudžiamasis procesas ir buvo palyginti ilgas, bet reikalavimas „per kuo trumpiausią laiką“ šioje byloje nebuvo pažeistas, nes procesas buvo itin sudėtingas. Baudžiamąją bylą sudarė 37 tomai, apklausta daugiau negu 500 aukų ir civilinių ieškovų. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai turėjo atlikti daugybę veiksmų, buvo atlikta daug ekspertizių. Vėliau procese siekiant bylą išnagrinėti teisingai buvo paskirta dar viena ekspertizė. Be to kaltinamieji baudžiamojoje byloje taip pat prisidėjo prie pernelyg ilgos proceso trukmės.

33. Vyriausybė taip pat pažymėjo, kad teisinė sistema buvo pereinamojoje stadijoje, teisinė praktika dėl atitinkamų įstatymų taikymo dar nebuvo nusistovėjusi, todėl procesas komplikavosi.

34. Pareiškėjas ginčijo Vyriausybės teiginius. Jis teigė, kad procesas nepagrįstai užtruko iš esmės dėl netinkamo ikiteisminio tyrimo ir įvairių procesinių pažeidimų nacionaliniuose teismuose.

2. Teismo vertinimas

35. Dėl vertinamo laikotarpio Teismas pirmiausia pastebėjo, kad pareiškėjas 1995 m. kovo 13 d. byloje buvo pripažintas civiliniu ieškovu. Konvencija Lietuvoje įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. Procesas baigėsi 2005 m. spalio 11 d., kai Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį. Taigi, procesas trijose teismų instancijose užtruko dešimt metų ir beveik keturis mėnesius.

36. Teismas priminė, kad proceso trukmės pagrįstumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes ir į Teismo praktikoje suformuotus kriterijus: į bylos sudėtingumą, pareiškėjo bei valdžios institucijų elgesį bei į pareiškėjo keliamą klausimą (tarp daugelio kitų šaltinių žr. *Frydlander prieš Prancūziją* [GC], nr. 30979/96, § 43, ECHR 2000 – VII).

37. Teismas dažnai nustatydavo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimus bylose, kuriose buvo keliami panašūs klausimai, kaip ir šioje byloje (tarp daugelio kitų šaltinių žr. *Frydlander*, cituota pirmiau; *Pachman ir Mates prieš Čekijos Respubliką*, nr. 14881/02, § 34, 2006 m. balandžio 4 d., *Csösz prieš Vengriją*, nr. 34418/04, § 29, 2008 m. sausio 29 d.; *Norkūnas prieš Lietuvą*, nr. 302/05, § 41, 2009 m. sausio 20 d.).

38. Taikydamas minėtus principus šioje byloje Teismas mano, kad procesas laikytinas sudėtingu dėl dalyvių skaičiaus. Tačiau Teismas pažymi, kad delsimas buvo dėl nacionalinių institucijų klaidų ar nepaslankumo. Teismai tris kartus gražino bylą tyrimui papildyti, eksperto išvadai gauti bei dėl procesinių klaidų (žr. ankstesnius paragrafus 10, 13 ir 15). Be to pats Aukščiausiasis Teismas 2005 m. spalio 11 d. nutartyje pripažino, kad valstybė prisidėjo prie proceso trukmės.

39. Atsižvelgdamas į jam pateiktą medžiagą bei savo praktiką, Teismas mano, kad šioje byloje proceso trukmė buvo per ilga ir neatitiko „per kuo trumpiausią laiką“ reikalavimo.

40. Todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KITŲ KONVENCIJOS PAŽEIDIMŲ

41. Remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi pareiškėjas skundėsi, kad teismai buvo šališki. Pareiškėjas atkreipė dėmesį, kad du Kauno apygardos teismo teisėjai dalyvavo abejose apeliacinėse instancijose svarstant tą pačią baudžiamąją bylą. Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad tas pats teisėjas dalyvavo baudžiamosios bylos svarstyme tiek apeliacinėje, tiek kasacinėje instancijoje.

Galiausiai pareiškėjas skundėsi, kad suėjus senaties terminui, jis prarado galimybę atgauti skolą.

SPRENDIMAS BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

42. Teismas primena, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį jis skundą nagrinėja tik tada, kai būna panaudotos „visos vidaus teisinės gynybos priemonės“. Pagal šią taisyklę pareiškėjas prieš skųsdamasis Teismui turi būti panaudojęs visas jam prieinamas, veiksmingas ir pakankamas, esamą padėtį ištaisyti galinčias, priemones (žr., pavyzdžiui, *Grasser prieš Vokietiją* (sprendimas), nr. 66491/01, 2004 m. rugsėjo 16 d.). Teismas pastebi, kad šios bylos aplinkybėmis pareiškėjas nepasinaudojo savo procesine teise nušalinti Kauno apygardos teismo teisėjus. Tokio klausimo jis nekėlė ir kasaciniame skunde. Teismas taip pat pastebi, kad pareiškėjas nepasinaudojo procesine teise reikalauti nušalinti teisėją iš Aukščiausiojo Teismo kolegijos, nagrinėjusios baudžiamąją bylą, nors pats 2005 m. spalio 11 d. posėdyje dalyvavo ir žinojo apie teismo sudėtį.

43. Teismas taip pat pastebi, kad negalima spėlioti, ar baudžiamojo proceso nutraukimas atėmė iš pareiškėjo galimybę atgauti minėtą skolą, ypač atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas nepasinaudojo Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartyje įtvirtintu pasiūlymu kreiptis civiline tvarka (žr. 18 paragrafą aukščiau).

44. Darytina išvada, kad Teismo neprašoma nustatyti, ar pareiškėjo pateikti faktai šios pareiškimo dalies atžvilgiu atskleidžia Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo buvimą, nes pareiškėjas šiuo atžvilgiu nepanaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, kaip to reikalauja Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis. Todėl ši pareiškimo dalis atmestina pagal 35 straipsnio 4 dalį.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

45. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

46. Pareiškėjas reikalavo 149,212 litų (apie 43 200 eurų) turtinei ir neturtinei žalai atlyginti.

47. Vyriausybė šiuos reikalavimus laikė nepagrįstais ir pernelyg dideliais.

48. Teismas neįžvelgia jokio priežastinio ryšio tarp nustatyto pažeidimo ir pareiškėjo reikalaujamos turtinės žalos; todėl šį reikalavimą atmeta. Nepaisant to, vadovaudamasis teisingumo pagrindais, Teismas pareiškėjui priteisia 4 800 eurų neturtinei žalai atlyginti.

B. Kaštai ir išlaidos

49. Pareiškėjas taip pat reikalavo 2 000 litų (apie 580 eurų) išlaidoms, patirtoms bylinėjantis nacionaliniuose teismuose, atlyginti, tačiau pažymėjo, kad neturi išsaugojęs jokių tai pagrindžiančių dokumentų.

50. Vyriausybė ginčijo šį reikalavimą, teigdama, kad pareiškėjas nepateikė jokių reikalavimą patvirtinančių dokumentų.

51. Remiantis Teismo praktika pareiškėjas turi teisę į patirtų kaštų ir išlaidų atlyginimą tik tada, kai įrodo, kad jos buvo iš tiesų ir neišvengiamai patirtos ir pagrįstos. Be to pagal Teismo reglamento 60 taisyklės 2 dalį pareiškėjas privalo pateikti išsamų pagal Konvencijos 41 straipsnį pateiktų reikalavimų sąrašą kartu su juos pagrindžiančiais dokumentais ar kvitais. Jeigu pareiškėjas minėtų dokumentų nepateikė, Teismas gali atmesti visą ar dalį reikalaujamos sumos (žr. pavyzdžiui, *Borisov prieš Lietuvą*, nr. 9958/04, § 130, 2011 m. birželio 14 d.). Šioje byloje pareiškėjas nepateikė jokių reikalavimus pagrindžiančių dokumentų, todėl Teismas šiuo pagrindu nieko nepriteisia.

SPRENDIMAS BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

52. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* pareiškėjo skundą dėl pernelyg ilgos proceso trukmės priimtina, o likusią pareiškimo dalį - nepriimtina;
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis;
3. *Nusprendžia*,
 - (a) kad neturtinei žalai atlyginti per tris mėnesius valstybė atsakovė privalo sumokėti pareiškėjui 4 800 (keturių tūkstančių aštuonių šimtų) eurų sumą ir bet kokius šiai sumai taikomus mokesčius, konvertuojant ją į Lietuvos litus pagal sprendimo įvykdymo dieną taikomą kursą;
 - (b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo dienos per įsipareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus;
4. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2011 m. sausio 17 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Françoise Elens-Passos
Kanclerio pavaduotoja

Dragoljub Popović
Pirmininkas